

บทคัดย่อ

ตลอดระยะเวลาตั้งแต่มีการประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เมื่อปี พ.ศ.2504 เป็นต้นมา ประเทศไทยดำเนินนโยบายการพัฒนาที่มุ่งเน้นการจำเริญทางเศรษฐกิจ มากกว่าคำนึงถึงความ เป็นธรรมในการกระจายรายได้และแก้ปัญหาความยากจน รัฐสนับสนุนภาคธุรกิจอุตสาหกรรมและภาคบริการ มากกว่าที่จะส่งเสริมเกษตรรายย่อย ส่งผลให้ภาคธุรกิจอุตสาหกรรมและภาคบริการเติบโตอย่างรวดเร็ว พร้อมกับเมืองที่ขยายตัวอย่างต่อเนื่อง ขณะที่ภาคเกษตรกรรมล่มสลายและชนบทแคระแกร็นลงทุกขณะ ชุมชน เกษตรหลายแห่งมีการเปลี่ยนแปลงวิถีการผลิตตามกระแสการพัฒนา การพึ่งพาเทคโนโลยีและสารเคมีเพื่อ เพิ่มพูนผลผลิตยิ่งเป็นการเพิ่มต้นทุนการผลิต ขณะที่ค่าใช้จ่ายในการครองชีพนับวันยิ่งทวีสูง พัฒนาการ ดังกล่าวทำให้การผลิตเพื่อยังชีพด้อยค่าและมีน้อยลง แม้ว่าผลผลิตจะสามารถทำรายได้ให้กับเกษตรกรและ ประเทศในภาพโดยรวม แต่กระนั้นเกษตรกรก็ยังมีประสบปัญหา เช่น ราคาพืชผลตกต่ำ ปุ๋ยมีราคาแพง และการ กู้หนี้ยืมสิน แม้ภาครัฐจะมีมาตรการแก้ปัญหาโดยการแทรกแซงราคา แต่การช่วยเหลือดังกล่าวดูเหมือนจะไม่ สามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างยั่งยืนจริง นอกจากนี้เกษตรกรบางรายก็ต้องเสียพื้นที่ทำกินเดิมจากการถูกยึด เนื่อง จากนำที่ดินไปจำนอง นำไปสู่การบุกเบิกหาที่ทำกินใหม่ๆ กลายเป็นอีกปัญหาหนึ่ง

งานวิจัยนี้ต้องการศึกษาถึงสภาพวิถีชีวิตของกลุ่มเกษตรกรชาวนวน สภาพปัญหาที่พวกเขาประสบ นอกจากนั้นยังศึกษาถึงปัญหาในการเข้าถึงระบบการช่วยเหลือของรัฐ และหาแนวทางพัฒนารูปแบบการให้ ความช่วยเหลือที่เหมาะสมต่อไป โดยเลือกชุมชนบ้านไร่ใน จังหวัดระนอง เป็นกรณีศึกษา ผลการศึกษาสรุป ได้ว่า

ชุมชนบ้านไร่ใน เป็นชุมชนที่มีวิถีการผลิตแบบเกษตร อาชีพหลักคือการทำสวน แต่ปัญหาที่พบของ ชุมชนคือ ที่ดินที่ชาวบ้านถือครองเพื่อใช้ในการประกอบอาชีพส่วนใหญ่ยังไม่มีเอกสารสิทธิ์ ดังนั้นปัญหาหลัก ของชุมชนจึงเป็นปัญหาข้อขัดแย้งระหว่างชาวบ้านกับรัฐเรื่องทับซ้อนกับที่ดินทำกินของชาวบ้าน โดยเฉพาะเมื่อมี การประกาศจัดตั้งเป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าคลองนาคา ตามประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 150 ลงวันที่ 24 พฤษภาคม 2515 เป็นต้นมา สำหรับการปรับตัวเพื่อแก้ปัญหาชุมชนนั้น ชาวบ้านมีการจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบ้านไร่ในขึ้น เพื่อมาดูแลและแก้ไขปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นภายในชุมชน ปัญหาหลักคือ ปัญหาที่ชุมชนยังไม่มีเอกสารสิทธิ์ กรรมสิทธิ์ในที่ดินทำกิน และปัญหาความขัดแย้งกับเจ้าหน้าที่ป่าไม้ เพราะในช่วงปี พ.ศ.2541 จนถึงปัจจุบันเจ้าหน้าที่ป่าไม้เข้ามาปักหลักแนวเขตป่าใหม่และห้ามไม่ให้ ชาวบ้านถางที่เพิ่ม นอกจากนี้ยังมีปัญหาอื่น ๆ คือ ความผันผวนของราคาพืชผล ปัญหาผลผลิตไม่สามารถออก ได้ตามเป้าหมาย และยังพบว่า ชาวบ้านไร่ในได้หันมาปลูกพืชไร่ที่มีรอบการผลิตเร็ว เช่น ผักชนิดต่างๆ พริก เป็นต้น แต่ภาพโดยรวมชาวบ้านก็ยังมุ่งเน้นพืชแบบเชิงเดี่ยว เช่น ปลูกปาล์ม และยางพารา ตลอดจนชาวนวน บ้านไร่ในยังต้องพึ่งพาการใช้ยาปราบศัตรูพืชในปิ่นหนึ่งเป็นปริมาณที่ค่อนข้างมาก

สำหรับแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 ซึ่งวางยุทธศาสตร์โดยให้ชุมชนเป็นผู้พัฒนาเอง แต่ในทางปฏิบัติชุมชน ยังไม่ได้รับการยอมรับจากราชการ และแม้ว่ารัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันได้กำหนดให้รัฐต้องยอมรับบทบาทของ

ชุมชนและสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนก็ตาม ชุมชนชาวสวนบ้านไร่ในยังไม่สามารถกำหนดอนาคตตนเองได้ เนื่องจากยังอยู่ในวังวนของหนี้สิน ไม่สามารถควบคุมปัจจัยการผลิต ที่ดินที่อยู่อาศัยก็ไร้ซึ่งเอกสารสิทธิ์ และ ยังถูกครอบงำโดยเศรษฐกิจการตลาด ส่วนการแทรกแซงตลาดยางพาราเป็นเพียงการบรรเทาปัญหาชั่วคราวชั่วคราวเท่านั้น นอกจากนี้เงินทุนจากรัฐบาลในรูปแบบต่างๆก็มีกระบวนการที่คนจนเข้าถึงได้ยาก เพราะนโยบายด้านการเกษตรของรัฐไม่เปิดโอกาสให้ชาวบ้านมีทางเลือก และเป็นตัวเสริมสร้างหนี้ให้กับเกษตรกร เพราะขาดกระบวนการอันจะนำไปสู่การศึกษาแบบจำแนกแยกแยะที่มาของหนี้สิน

ระบบสวัสดิการที่ได้รับก็เป็นเพียงสวัสดิการที่ชุมชนชนบททั่วไปได้รับ คือ สวัสดิการทางด้านสาธารณสุข กองทุนต่างๆ เช่น กขคจ. ก็ล้นแล้วแต่มีปัญหาในด้านความพอเพียง ความเสมอภาค และความเป็นธรรม การแทรกแซงราคายางพารา การรับประกันราคากาแฟ หรืออื่นๆ ไม่สามารถทำให้คนจนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

แนวทางดำเนินการจะต้องมองภาพรวมทั้งระบบ เนื่องจากเป็นปัญหาเชิงโครงสร้าง และเป็นปัญหาแนวคิดยุทธศาสตร์ในการบริหารจัดการแก้ไขปัญหาความยากจน โดยรัฐควรเปิดโอกาสให้ชาวบ้านมีทางเลือก ในการทำการเกษตร และสนับสนุนกระบวนการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วม โดยเน้นมุ่งเพิ่มเกราะป้องกันตนเอง ของชุมชนและกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นพึ่งตนเอง